

BEPLANNING EN DIE SOEKE NA 'N NUWE IDEEAAL

J J Steyn en A van der Westhuizen

Departement Stads- en Streekbeplanning
Universiteit van die Oranje-Vrystaat

Manuskrip aanvaar Augustus 1995

Met die politieke omwenteling in Suid-Afrika is die ideologiese mat onder die beplanningsprofessie uitgepluk en die legitimiteit daarvan skerp bevraagteken. Die antwoord op die vraag waarom beplan word, het ingrypend verander namate die ideaal van 'n geïntegreerde nuwe Suid-Afrika bepalend geword het ten koste van gesegregeerde gemeenskappe as ideaal, soos dit gegeld het in die Apartheids-era. 'n Blote ommeswaai van beplanningsdenke om aan te pas by die dominante politieke ideologie, skyn nie in pas te wees met die wêreldwye beweging na 'n Kleinskaalse Post-modernistiese samelewing nie. Die krisis waarin die beplanningsdenke tans wêreldwyd verkeer, as gevolg van die nadele na Grootkaalse Modernisme, moet gesien word as 'n geleentheid om die ideale van beplanning te herevalueer en 'n kleinskaalse alterna-

tief daar te stel vir die wyse waarop die mens met sy natuur- en kultuur-omgewing omgaan. Slegs as hierin geslaag word, sal dit beplanning in die toekoms vrywaar van beskuldigings dat 'n enkele, eng politieke doelwit die rigting van beplanning bepaal het. Boonop kan daar 'n sinvolle denkraamwerk geskep word wat op 'n volhoubare wyse 'n sinvolle toekoms vir ons land en sy mense kan verseker.

With the changing political dispensation in South Africa, the ideological background of the profession (and therefore its legitimacy) was questioned. The answer to the question why we plan, changed fundamentally with the advent of the ideal of an integrated new South Africa. Changing thinking about planning to accommodate the dominant political ideology in

South Africa, seems not to be in accordance with the world-wide trend to a more Small-scale Post-Modernistic society. The crisis in which planning thought finds itself world-wide, due to the detrimental effects of Large-scale Modernism, can and must be seen as an opportunity to re-evaluate the ideals of planning and to establish a small-scale alternative for the way in which man involves himself with his natural and cultural environment. Only if we succeed in this venture, will the planning profession be able to plan, in a sustainable way, the long-term future of our country and its people. Planning will also be safeguarded against accusations of serving the ideal of a single political ideology.

1 INLEIDING

Beplanning is 'n profesie in krisis! Hierdie stelling is al dikwels geuiter in die verlede. Huidiglik word dit veral gedoen in die lig van die veronderstelling dat beplanning moet aanpas by die ideologiese omwenteling vanaf apartheid as doelwit, na integrasie as doelwit. Die oënskynlike foute wat die profesie in die verlede gemaak het, dorpel dus beplanning in 'n krisis.

Die beplanningsprofessie is egter in 'n verknorsing meer as net omrede die ideologies-politieke omwenteling in Suid-Afrika. In hierdie skrywe word daar van die standpunt uitgegaan dat die onpopulariteit van beplanning en die onvermoë daarvan om werklike vrede, voorspoed en geluk te bewerkstellig, geleë is in die filosofiese fundamente van beplanning. Hiervolgens is die probleem geleë in die vraag WAAROM ons beplan. Hierdie vraag

word grootliks beantwoord deur die ideaal of wêreldbeeld wat gehuldig word. Hierdie ideaal of wêreldbeeld bepaal die organisatoriese en uitvoerende beginsels van die beplanningsprofessie. Dit wil sê die teorie en praktyk van beplanning word bepalend beïnvloed deur die wêreldbeeld (Goudappel, 1976:420-427).

Dit is dan veral die idee van Utopia as ideaal, wat beplanningsdenke vir 'n lang tyd bepaal het (Weaver, 1984:31; Benevolo, 1978:39; Gallion & Eisner, 1986:86; Spreiregen, 1965:30; Brand & Janselijn, 1983:191-194). Die term Utopia is afkomstig van Thomas Moore se boek "Utopia" wat in 1516 die lig gesien het. Utopia beteken "geen plek" en nie "goeie plek" soos Badenhorst (1992:4) stel nie (vergelyk Turner (1965:8) se vertaling van Moore se werk, asook Van Riessen (1973:42), Boardman (1978:200) en Hough (1990:64)).

2 DIE UTOPIA AS UITGEDIENDE IDEEAAL

Die Utopiese ideaal berus op die idee dat aardse sekerheid bekom kan word vanuit 'n fisies-deterministiese uitgangspunt, met ander woorde, dat meer materiële eiendom groter geluk sal beteken. Hierdie idee het veral inslag gevind in die Westerse vooruitgang sindroom (Nijkamp, 1980:12-13; Badenhorst, 1992:5). Materiële vooruitgang het gevolglik die ideologiese doelwit van die samelewing geword (Nijkamp, 1980:12). Hiervolgens moes die ideale toestand op aarde bereik word deur materiële welvaart te verseker. Dit is die filosofiese grondbeginsel van Utopiese ideaal. Badenhorst (1922:10) wys daarop dat die ideaal van die Utopisme, die rasonale verandering van die mens se fisiese omgewing, asook sy instellings (ekonomies, sosiaal, polities en so meer) is, sodat alle mense die sogenaamde

goeie lewe kan geniet.

'n Kultuur het dus ontstaan waarbinne daar op aktiewe wyse die maksimale bevrediging van menslike materiële behoeftes nagestreef word deur die fisiese wêreld só te omvorm dat dit tot die beskikking is vir menslike satisfaksie en genot. Hierdie mentaliteit onderlê die vertroue van die mens in die wetenskap, tegnologie en menslike organisasie vermoë (Nijkamp, 1980:16 et seq.; Schuurman, 1983:11) om vooruitgang te bewerkstellig.

Ten einde maksimale materiële welvaart te verseker is daar gestreef na die sentrale beheersing van die samelewing deur rasioneel wetenskaplike metodes. Daar is dus gestreef na kollektivistiese en geestelike integrasie van die mensdom in grootskaalse samelewingsvorme (Gesellschaft; Van Riessen, 1973:196).

Die kode van hierdie materieel welvaartsoekende samelewing is standaardisasie, spesialisasie, sinchronisasie, konsentrasie, maksimalisasie en sentralisasie (Toffler, 1981:59-74). Hierdie tegnieke is kenmerkend van wat vandag algemeen bekend staan as 'n modernistiese samelewing. Thompson (Alexander & Sztompka, 1990:174) beskryf modernisme as "... rationalization, societalization and homogenizing pressure to desolve distinct community identities". Gellner (1983:76) wys weer daarop dat modernisme gekenmerk word deur "... the replacement of diversified, localities by standardised, formalised and codified, literacy-carried high cultures". In die verband wys Barry Smart (1992:73) ook daarop dat modernisme verwys na "... distinctive principles of organisation, namely standardisation, specialisation, synchronisation, concentration, maximisation and centralisation ... regardless of ... cultural or climatic differences, regardless of their ethnic and religious heritage ...".

Hierdie modernistiese benadering het aanleiding gegee tot 'n skaalvergroting op alle vlakke van die samelewing, naamlik die politiek, ekonomie, bestuur, sosiaal, kulturele en ekologiese sfere.

Die toekoms van hierdie modernistiese benaderings word egter toenemend

bevraagteken (Smart, 1992:19). Hierdie benadering het veral teweeg gebring dat die menslike welsyn bedreig word deur oormatige sentralisasie, ekologiese degradasie, oordrewe administratiewe beheer, sosiale probleme en kulturele homogenisering.

In die lig van die krisis wat ontstaan het rondom die grootskaalse paradigma, word die sin daarvan toenemend bevraagteken. In plaas van veronderstelde emansipasie, het dit bloot 'n nuwe vorm van dominasie geword (Rose, 1978:138). 'n Algehele teleurstelling met die moderne lewe kenmerk gevolglik die kontemporêre wêreld (Alexander & Sztompka, 1990:26).

Die vernaamste probleem van die modernisme is geleë in die feit dat daar deur 'n onmenslike bestel 'n beter toekoms gesoek word. Ware menslike behoeftes word oor die hoof gesien ten gunste van materiële oorwegings. Die sentrale konsep van modernisme, naamlik grenslose ekonomiese groei deur wetenskaplike en tegnologiese beheersing, word toenemend bevraagteken (Smart, 1992:8).

'n Kontra-benadering het uit die aard van die probleme rondom die grootskaalse benadering ontstaan. Hierdie benadering gaan van die standpunt uit dat die industriële groei-georiënteerde aanslag aanleiding gegee het tot toenemende vlakke van ongelykheid en eksploitasie, versnelde verswakking in die kwaliteit van lewe, en 'n eskalerende ekologiese krisis. Die wenslikheid van 'n alternatiewe benadering is voor die hand liggend (Smart, 1992:108). 'n Benadering wat berus op wat *moontlik*, *nodig* en *wenslik* is (Smart, 1992:25-26).

3 DIE PENDULUM SWAAI TERUG

'n Alternatiewe benadering behels 'n selektiewe vermindering in industrialisme, 'n heroorweging van die noodigheid van sekere vorme van werk en die aan bande lê van onbeperkte ekonomiese groei (Roszak in Smart, 1992:101). Hierdie veranderinge kom neer op 'n totale kulturele revolusie. Die pendulum swaai dus weer terug na 'n kleinskaalse benadering, weg van die grootskaalse modernisme af. Nuwe

waarde-konsepsies van wat goed en reg is, asook die metodes wat gevolg word om dié ideaal te bereik, word dus benodig. 'n Menslike alternatief word dus gesoek wat dui op 'n "... een kleinschaligheid gerichte aanpak waarbij de mens weer volop mens is en waarbij de wetenschappelijke en technologische ontwikkeling erop gericht is om de mens weer te laten meetellen" (Nijkamp, 1980:28). Schumacher (1973:247) wys op hierdie verandering wat benodig word as "... the revision of ends which ... means are meant to serve. And this implies above all else, the development of a life-style which accords to material things their proper, legitimate place, which is secondary and not primary".

Die beginsel van hierdie alternatiewe benadering staan in teenstelling met dié van die modernisme. Volgens Toffler (Smart, 1992:78) is hierdie alternatiewe benadering opgesom as "... flexibility, diversity, dispersal, appropriate scale and decentralization [and] ... shifts away from bureaucratic forms of organization". Hierdie benadering poog dus om 'n post-modernistiese samelewing daar te stel. 'n Samelewing vry van probleme van die industriële modernistiese samelewing. Hiervolgens word daar nie oordrewe klem gelê op ekonomiese oorwegings ten koste van ekologiese, kulturele, godsdienstige, gesins- en psigologiese dimensies nie (Toffler, 1981:348). Post-modernisme openbaar volgens Moore Milroy (Healey, 1992:146; cf. Alexander & Sztompka, 1990:170) die volgende karaktertrekke: "It is *deconstructive* in the sense of questioning and establishing a sceptical distance from conventional beliefs and, more actively, trying both to ascertain who derives value from upholding authority and to displace them; *antifoundationalist* in the sense of dispensing with universals as basis of truth; *nondualistic* in the sense of refusing the separation between subjectivity and objectivity along with the array of dualisms it engenders the splits between truth and opinion, fact and value and; *encouraging of plurality and differences*". Die verskil tussen grootskaalse modernisme en kleinskaalse post-modernisme, kan soos in Tabel 1 voorgestel word.

Alvin Toffler (1981:446) het reeds in

Tabel 1: Groot skaalse Modernisme versus Kleinskaalse Post-Modernisme

GROOTSKAALSE MODERNISME	VERSUS	KLEINSKAALSE POST-MODERNISME
Groei georiënteerd Utilitaristies/Ekonomisties Positivisties/Waardevry Kwantitatief Uniformiteit Waardevry Massalisering		Matiging in groei Kommunikatief Transendentalisties Kwalitatief Diversiteit Moreel Ontmassalisering
POLITIES Sentralisasie Nasie-state "Majority rule"		POLITIES Desentralisasie Streke/Volkstate/Gemeenskappe "Minority power"
EKONOMIES Wins/Groei Produksie/Konsumpsie Massaproduksie Massategnologie Stadsgesentreer Ekologies vernietigend Fordisme "Economics of impermanence"		EKONOMIES Eie gebruik/Behoeftes Prosumpsie Produksie deur die massas Gepaste/Intermediêre tegnologie Huis gesentreer Ekologies vriendelik Neo-Fordisme/"Flexible accumulation" "Economics of permanence"
ADMINISTRATIEF Burokrasie Groot Permanent "Top down" Meganies Hiërargies Gesentraliseerd		ADMINISTRATIEF Adhocrasie/Professionele Burokrasie Klein groepe Buigzaam/Adaptief Tydelik Organies Platter hiërargie Desentraliseer
SOSIAAL Gesellschaft Samelewing		SOSIAAL Gemeinschaft Gemeenskap
KULTUREEL Homogenisering Wêreld-kultuur "Culture-as-profit"		KULTUREEL Diversiteit Streeksonderskeid "Culture-as-communication"
EKOLOGIES Maksimale benutting Reduksionisties Waardevry "Violent"		EKOLOGIES Optimale benutting Volhoubare gebruik Holisties Rentmeesterskap "Non-violent"

1981 daarop gewys dat die belangrikste politieke konflik nie meer is tussen ryk en arm, dominante etniese groep en nie-dominante etniese groep, of kapitaliste en kommuniste is nie, maar tussen diegene wat die industriële modernistiese samelewing (met al sy manifestasies en instellings) probeer beskerm en diegene wat gereed is om 'n alternatiewe samelewing daar te

stel.

Schumacher (1973:16) wys daarop dat die groot skaalse benadering op 'n ramp afstuur en die belangrikste taak vir die mensdom is, "... to get off the collision course". 'n "Rigting verandering" moet dus plaasvind. Schuurman (1980:225) meen dat daar 'n revolusie moet plaasvind om die aard

van die wetenskap en tegnologie te verander. Die wetenskaplik-tegnologiese metode van "onderdrukking" moet vervang word deur 'n bevryde metode "... namely that of tenderly nurturing and cultivating" (1980:225).

Die reaksie op die krisis van die groot skaalse benadering mag egter nie in die hande van die radikaliste gelaat word nie. Onverantwoordelike "technophobes", nihiliste en Rousseauïanse romantici het die vermoë om die wêreld in groter chaos te dompel as waarin dit reeds verkeer (Toffler, 1975:389). Daar kan nie bloot teruggekeer word na metodes en idees van die verlede nie. Smagtings na hoe dit in die "goeie ou dae" was is baie gewild, maar bloot nie realisties nie. Die sogenaamde *Laudatores temporis acti* ("glorifiers of the past") bied geen realistiese alternatiewe vir vandag se probleme nie (Rescher, 1980:19). Daar moet dus nie na 'n anti-tegnologiese toekoms gestreef word nie, maar na 'n toekoms met, soos Roszak dit stel "... selective and appropriate forms of technology. Alternatives involves a selective reduction of industrialism, the cultivation of zero growth [and] economics of permanence" (Smart, 1992:101).

Ander beginsels moet inslag vind. Beginsels wat Toffler opsom as "flexibility, diversity, dispersal, appropriate scale, decentralization ... [and] shifts away from bureaucratic forms of organization" (Smart, 1992:78).

Ten einde hierdie kleinskaalse, post-industriële beginsels te laat geld en inslag vind, sal daar egter 'n verandering in denke of *idees* moet plaasvind oor wat die ideaal is om na te streef. Carlo Mongardini (Alexander & Sztompka, 1990:63) stel dat "... [we] have to re-establish historical consciousness, the vitality of tradition, the idea of progress, and other basic cultural premises ...". Nuwe idees oor geskiedenis, toekoms en vooruitgang moet gevorm word.

Volgens Mongardini (1990:62) bestaan daar ook:

"... a need for a new idea of truth and morality ...".

Daar word egter nie slegs nuwe idees benodig nie. Die herlewing van "ou"

waarhede en morele gedagtes word ook benodig. Soos Toffler (1981:348) dit stel:

“It may be possible in the decades ahead to combine elements of the past and the future into a new better present”.

Schumacher (1973:83) is van mening dat daar weer terug beweeg moet word na 'n morele evaluasie van alle lewensstrukture. Die siel-en-lewens vernietigende meta-fisiese denke van die Verligting en Industriële Revolusie moet vervang word. Schumacher (1973:83) is van mening dat dit die enkele belangrikste taak van ons generasie is:

“The task of our generation, I have no doubt, is one of *metaphysical reconstruction*. It is not as if we have to invent anything new; at the same time, it is not good enough merely to revert to old formulations”.

'n Verandering in die waarde-onderbou is dus noodsaaklik ten einde 'n nuwe post-industriële wêreld te skep. 'n Nuwe lewensstyl moet ontwikkel; 'n lewensstyl wat in vrede met mens en natuur bestaan (Schumacher, 1973: 17, 127). Schumacher noem dit: “a life-style designed for permanence” (1973:16) “... there are people in search of a new life-style, who seek to return to certain basic truths about man and his world” (1973:129). Diegene wat hierdie nuwe lewensstyl propageer en utoelief noem Schumacher, “home-comers” (1973:129). Dit is hierdie “home-comers” wat weerstand bied teen die versoeking dat luukse hede, noodsaaklikhede word (1973:31).

'n Nuwe lewensstyl wat berus op sekere “basiese waarhede”; waarhede wat Schumacher (1973:130) vind uit die Bergpredikasie van die Messias (Matt. 5:3-12; Luk. 6:17-49) moet weer geld. Schumacher (1973:131) verbind hierdie saligsprekinge met tegnologiese en ekonomiese sake en stel dat die bergpredikasie die volgende vir vandag se samelewing beteken:

- “We are poor, not demigods.
- We have plenty to be sorrowful about, and are not emerging into the golden age.

- We need a gentle approach, a non-violent spirit, and small is beautiful.
- We must concern ourselves with justice and see right prevail.
- And all this and only this can enable us to become peace-makers”.

Die “home-comers” glo dat die rigting wat moderne tegnologie volg, naamlik die toenemende grootte, toenemende snelhede, toenemende geweld en minagting van natuurlike harmonie, die teenoorgestelde is van vooruitgang. “Home-comers” glo ook aan vooruitgang, maar vooruitgang in die kwalitatiewe sin van die woord.

Dit is dus noodsaaklik dat die moderne samelewing moet “ontsnap” van die bestaande sisteem (Schumacher, 1973:248). Daar moet ontsnap word na 'n lewensstyl wat aan materiële dinge 'n regmatige plek besorg en dit is sekondêr van aard, nie primêr nie (1973:247).

Die kleinskaalse post-industriële alternatief beteken vir die gemeenskap dat die toekoms ingegaan moet word met 'n nuwe oriëntasie. 'n Waarde-oriëntasie wat volgens Schumacher gehou moet word op die doktrine van “The Four Cardinal Virtues” - *prudentia* (versigtigheid), *justitia* (geregtigheid), *fortitudo* (vasberadenheid) en *temperantia* (matigheid) (1973:249).

Prudentia word genoem die moeder van alle wysheid - *prudentia dicitur genitrix virtutum* - en wys op die teenoorgestelde van 'n gemene, berekenende benadering tot die lewe; wat verseg om waarde aan enige iets te heg, wat nie belofte inhou van onmiddellike utilitaristiese voordele nie.

Slegs op grond van *prudentia* kan *justitia* of regverdigheid, *fortitudo* en *temperantia* - wat beteken om te weet wanneer om te sê genoeg is genoeg (matigheid) - bekom word (Schumacher, 1973:249).

“Prudence implies a transformation of the knowledge of the truth into decisions corresponding to reality.”

Wat kan dan van groter belang wees vir die kontemporêre samelewing, as die ontwikkeling van *prudentia*, wat sal aanleiding gee tot ware begrip vir

die ander drie “Cardinal Virtues”; wat almal noodsaaklik is vir die oorlewing en voortbestaan van die beskawing? *Justitia* is verwant aan waarheid; *fortitudo* aan goedheid; en *temperantia* aan skoonheid. *Prudentia* vervat al drie (Schumacher, 1973:249).

Wat kan gedoen word om ontwikkeling volgens die “Four Cardinal Virtues” in die toekoms te verseker? Elke persoon op aarde is betrokke. Hierdie rol kan óf konstruktief óf destruktief wees (Toffler, 1981:449). Die verantwoordelikheid vir verandering en verbetering lê in elke mens.

“We must begin with ourselves, teaching ourselves not to close our minds prematurely to the novel, the surprising, the seemingly radical. This means fighting off idea-assassins who rush forward to kill any new suggestion on the grounds of its impracticality, while defending whatever now exists, as practical, no matter how absurd oppressive, or unworkable it may be. It means fighting for freedom of expression - the right of people to voice their ideas, even if heretical” (Toffler, 1980:453).

Piotr Sztompka (Alexander & Sztompka, 1990:261) wys ook daarop dat mense aktief moet betrokke wees:

“... it calls for awareness, responsibility, realistic optimism, commitment, and action”.

Sztompka (Alexander & Sztompka, 1990:257) stel dit dat die vermoë en gewilligheid van 'n samelewing om te verander van bestaande sisteme, geleë is in 'n kombinasie van die volgende:

- “creative, autonomous, and self-aware actors,
- rich and flexible structures,
- benign and actively confronted natural environment,
- continuous and proudly affirmed tradition, and
- optimistic, long-range anticipating and planning of the future”.

Beplanning as toekomsgerigte aksie, kan dus nie neutraal staan in die “super-struggle” (Toffler, 1981:446) tussen die grootskaalse modernistiese en kleinskaalse post-modernistiese toekoms nie. Intendeel, beplanning

moet 'n leidinggewende rol vertolk in die soeke na 'n beter toekoms.

4 'N NUWE BEPLANNING VIR 'N NUWE ERA

Manuel Castells (1992:73) vra tereg die vraag "The world has changed: can planning change?". Ten einde beplanning tred te laat hou met die veranderende realiteite van die post-modernistiese wêreld, is dit nodig dat die beplanningsprofessie diepe selfondersoek sal doen. Professor Wallace van Zyl (1994:1) wys daarop dat "... we need to take a hard look at the values, ethics and vision ... within the general framework of professional culture". Beplanning se professionele status is nie slegs geleë in die "hoe" van beplanning nie, maar ook in die "hoekom" van beplanning (Van Zyl, 1994:1).

Die grootste uitdaging vir beplanning in 'n post-modernistiese toekoms, is om 'n nuwe teorie daar te stel wat tred hou met die realiteite en verwagtings van die kontemporêre wêreld. Castells (1992:77) stel dit as volg: "Above everything else, a new world requires a new understanding and ultimately a new theory".

'n Nuwe wêreld vereis van beplanning dat daar nie sondermeer gestreef kan word na 'n utopistiese ideaal, waar onbepaalde materiële voorspoed gefasiliteer word ten koste van nie-materiële oorwegings soos godsdiens, etniese verwantskappe, kultuur, taal en sosiale aspekte nie. Die post-modernistiese tyd noodsaak dat ruimte gelaat word vir diversiteit.

In die verband wys Van Zyl (1994:2) daarop dat: "Planners need reminding that a variety of values form the basis of their present and potential actions, such as cultural, educational, economic, aesthetic and moral. And yet the attitude of some planners towards values can be described as neutral, because their education and profession have emphasized the scientific method and a belief in the objective words of a technical expert. Once this neutral expert has made his surveys or measurements, then his technical answer becomes an end in itself which justifies the means. However, planning, philosophy and literature have con-

vincingly shown that to a large extent, planning actions are underpinned by subjective value systems. Indeed protestations of "professional neutrality" are contradicted by the conflicts of interest and subtle assumptions present in the planning process which are seldom revealed or discussed!".

Castells (1992:76) sluit hierby aan en stel dat beplanning té rigied geword het om tersaaklik te wees vir "... the flexibility of markets and the versatility of cultures and societies".

Beplanning moet dus aanpas by die breë veranderinge van die wêreld. Castells (1992:73) wys as volg daarop: "Planning can and indeed must, have a new historical departure if, and only if the field as such and ourselves as its subjects, are able to engage in a re-definition of the intellectual foundations of our activity according to the new epoch we are entering".

Beplanning het ontstaan vanuit die haglike toestande van die laat negentiende eeu (Hall, 1991:3,14 et seq.). Die roete wat gevolg is om die probleem op te los, naamlik grootskaalse utopisme en modernisme, het ons na 'n eeu voor nuwe probleme laat beland.

'n Nuwe beplanning moet ontstaan vanuit die dreigende haglike omstandighede van die laat twintigste eeu. Daar moet weg beweeg word van utopiese ideale waar materiële rykdom sentraal staan. 'n Totaal nuwe leefwyse moet gepropageer word. 'n Leefwyse wat gevorm moet word uit die probleme van self en gemeenskap, politieke probleme, probleme in regverdigheid, gelyke verdeling en moraliteit (Toffler, 1981:367). 'n Nuwe ideaal moet vir beplanners geld. 'n Nuwe ideologiese oriëntasie. Nie meer utopia as ideaal nie, maar 'n "Practopia" (Toffler, 1981:368).

Toffler se term van practopia is baie tersaaklik vir beplanning in die Suid-Afrikaanse konteks. 'n Practopia bied 'n positiewe, selfs revolusionêre alternatief, maar wat steeds binne die realisties bereikbare sfeer lê. 'n Practopia bied nie die beste of die slegste van 'n moontlike wêreld nie, maar een wat beide prakties en verkieslik is bo die een wat ons het. 'n Practopia is nie anti-utopies boos nie; dit is nie

ondemokraties nie; dit is nie militaristies nie; dit reduseer nie die mens tot 'n gesiglose uniformiteit nie; dit vernietig nie diegene wat anders dink en anders wil wees nie; en dit vernietig nie die natuurlike omgewing nie.

Beplanning moet dus soek na 'n practopiese toekoms wat beskryf kan word as:

"... a civilization that makes allowance for individual difference, and embraces (rather than suppresses) racial, regional, religious and subcultural variety. A civilization built on in considerable measure around the home. A civilization that is not frozen in amber but pulsing for those who need or want them. A civilization no longer required to pour its best energies into marketization. A civilization capable of directing great passion for art. A civilization facing historical choices and inventing new ethical and moral standards to deal with complex issues. A civilization, finally, that is at least potentially democratic and humane, in better balance with the biosphere ... Hard work to achieve but not impossible!" (Toffler, 1981:368).

In die lig van die practopiese ideaal, wat erkenning verleen aan individue-rasse-, streeks-, godsdienstige- en subkulturele verskeidenheid, moet daar voorsiening gemaak word binne die beplanningsopset vir 'n verskeidenheid van ideële waarde agtergronde, wêreldbeelde en idees. Beplanning moet dus daadwerklik die credo van die SAISS volg en dit is om die keuses en geleenthede vir Suid-Afrika se mense uit te brei. Keuse dui daarop dat verskeidenheid erken word, waartussen dan gekies kan word.

Op die teoretiese vlak is dit dus die taak van die beplanner om voorwaardes te skep vir die mens en samelewingsverbande sodat hulle

- in vryheid na eie aard kan ontwikkel;
- tot verantwoordelikheid geroep en gelei kan word; asook
- gesorg kan word dat moontlikhede bestaan vir 'n ryke verskeidenheid van ruimtelike gebruike wat in harmonie verkeer (Steyn, 1989:226).

By beplanning behoort die maatstawwe dus te wees om *vryheid, verantwoordelikheid en verskeidenheid* uit te bou (Steyn, 1989:226).

Beplanning in Suid-Afrika kan deur bogenoemde beginsels die gevaar vryspring deur weer eens betrek te word as “dienskneg” van ’n bepaalde politieke agenda. In die verlede is beplanning gebruik om apartheid as doelwit te fasiliteer. Met die omwenteling van die politieke toneel in Suid-Afrika het dit die professie in ’n krisis gedompel. Die professie moet waak daarteen om nie bloot weer ’n instrument te word van ’n politieke doelwit nie. Dit is nie uitgesluit of onmoontlik dat die politiek/ideologiese wiel in die toekoms anders kan draai nie. Die gevolg hiervan sal derhalwe die professie opnuut in ’n krisis dompel.

Die beplanningsprofessie moet eerder sy doelwitte aanpas by die breë historiese tendense, naamlik die soeke na ’n post-modernistiese wêreld met al sy manifestasies.

’n Nuwe wêreld vereis ’n nuwe begrip en uiteindelik ’n nuwe beplannings-teorie. Met nuwe intellektuele vlamme wat opskiet binne die beplannings-teorie, het beplanning die vermoë om aan die intellektuele voorpunt van die nuwe wêreld te staan (Castells, 1992:78). John B. Oakes (Nijkamp, 1980:146) stel hierdie vraag na innovasie in die beplanningsteorie treffend as volg:

“De nieuwe tijd vereist leiderschap, nieuwe creativiteit, een bereidheid om nieuwe ideeën en nieuwe begrippen en nieuwe verhoudingen op hun waarde te schat-

ten met het soort moed en geweten dat ons door onze historie en ons erfdeel is geschonken.”

Die beplanningsprofessie in Suid-Afrika staan duidelik voor groot uitdagings. Daar moet egter nie blind gestaar word teen die onmiddellike en dikwels politiese ideale van ons tyd nie. Beplanning moet sy doelwitte en ideale aanpas by die breë historiese tydgleuf, eerder as by die tydelike en lokale ideale van politieke beloftes. Slegs dan kan beplanning op die lang duur bydra tot die fisiese en geestelike welsyn van ons land se inwoners. Dan kan daar moontlik vir Suid-Afrika in plaas van ’n “geen plek” (Utopia) - scenario, ’n “Eutopiese” (Geddes se term in teenstelling met die Utopia) (Hough, 1990:64) en Boardman (1978:200) of “goeie plek” - scenario daargestel word.

BIBLIOGRAFIE

- ALEXANDER JC & SZTOMPKA P (ed) (1990). *Rethinking Progress: Movement forces and ideas at the end of the 20th century*. Boston: Unwin Hyman.
- BADENHORST MS (1992). *Beplanning in die Versoening van Utopiese Ideale en Azaniese Realiteite*. Toespraak gelewer. Departement Stads- en Streekbeplanning, Fakulteit Natuurwetenskappe, Universiteit van Pretoria, 27 Augustus.
- BENEVOLO L (1978). *The Origins of Modern Town Planning*. Translated by Judith Landry. Cambridge Massachusetts: M.I.T. Press.
- BOARDMAN P (1978). *The Worlds of Patrick Geddes - Biologist, Town Planner, Re-educator, Peace-warrior*. London: Routledge & Kegan Paul.
- BRAND J & JANSELIJN H (red) (1983). *Het idee van de stad*. Arnhem: AAP onderwijsuitgawe Nr. II Acedemie voor Beeldende Kunsten Arnhem Stichting.
- GALLION AB & EISNER S (1986). *The Urban Pattern: City Planning and Design*. New York: Van Nostrand Reinhold Company.
- GELLNER E (1983). *Nations and Nationalism*. Basil Blackwell, Oxford, England.
- GOUDAPPEL HM (1985). *Urbanistiek; een perspektief voor planologie en stedebouwkunde*. TNO-Projek 4, Nr 12, pp 420-427.
- HALL P (1991). *Cities of Tomorrow. An Intellectual History of Urban Planning and Design in the Twentieth Century*. Oxford: Basil Blackwell.
- HEALEY P (1992). “Planning through debate: The communicative turn in planning theory”. *Town Planning Review*. 63(2).
- HOUGH M (1990). *Out of Place. Restoring Identity to the Regional Landscape*. New Haven: Yale University Press.
- NEUMAN M (1991). “Utopia, Dystopia, Diaspora”. *Journal of the American Planning Association*. 73(3):344-347.
- NIJKAMP P (1980). *Herfstij der vooruitgang*. Nederland: Uitgeverij de vuurbraak bv Groningen.
- ROSE G (1978). *The Melancholy Science. An Introduction to the Thought of Theodor W Adorno*. London: The Macmillan Press.
- SCHUMACHER EF (1973). *Small is Beautiful. A Study of Economics as if people mattered*. London: Abacus.
- SCHURMAN E (1983). *Reflections on the Technological Society*. Canada: Wedge Publishing Foundation.
- SMART B (1992). *Modern Conditions, Postmodern Controversies*. London/New York: Routledge.
- SPREIREGEN PD (1965). *Urban Design: The architecture of towns and cities*. New York: McGraw-Hill Book Co.
- TOFFLER A (1975). *Future Shock*. London & Sydney: Pan Books.
- TOFFLER A (1981). *The Third Wave*. London: Pan Books in samewerking met Collins Cavaye Place.
- VAN RIESSEN H (1973). *The Maatschappij der toekomst*. Vyfde Druk. Uitgeverij T Wever-Frankener.
- VAN ZYL W (1994). *A New Role for the Profession*. Toespraak gelewer by Jaarvergadering van die SAISS. Tak Vrystaat en Noord-Kaap.
- WEAVER C (1984). *Regional Development and the Local Community: Planning Politics and Social Context*. Chichester: John Wiley & Sons.